Informacijska i informatička pismenost djece sa posebnim potrebama u inkluziji

Božić, Tihana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:779312

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

TIHANA BOŽIĆ

INFORMACIJSKA I INFORMATIČKA PISMENOST DJECE SA POSEBNIM POTREBAMA U INKLUZIJI

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Sonja Špiranec

Zagreb, studeni 2020.

SAŽETAK

Informatička i informacijska pismenost u današnje vrijeme su vrlo bitne, kao i njihov međusoban odnos u obrazovnom procesu djeteta. Danas se pojam pismenosti proširio na više područja pa tako postoje i medijska pismenost, informatička i informacijska pismenost.
U ovom radu ćemo se najviše osvrnuti na informatičku i informacijsku pismenost, te na njenu pojavu i utjecaj na pismenost djece sa poteškoćama u razvoju u inkluziji. Posebno za djecu sa Aspergerovim sindromom i djecu sa poremećajem iz autističnog spektra.

Postupanje s osobama s teškoćama prošlo je u povijesti kroz čitav niz faza, počevši od diskriminacije, preko samilosnog pristupa, do konačnog priznavanja i donošenja propisa u obrazovanju. Poremećaji iz autističnog spektra (PAS) predstavljaju veliku i raznoliku skupinu razvojnih poremećaja dječje dobi nepoznate etiologije. Obilježavaju ga odstupanja u socijalnoj komunikaciji i interakciji te atipičnosti u obilježjima općeg ponašanja i interesa.
Aspergerov sindrom (ASD) je jedan od poremećaja iz autističnog spektra, riječ je o razvojnom poremećaju koji obilježava smanjena sposobnost razumijevanja kako društveno međudjelovati. Djeca sa poteškoćama iz spektra autizma i Aspergerovim sindromom intelektualno su visoko funkcionirajuća te je pohađanje redovne škole za njih veoma korisno. Usprkos njihovim poteškoćama na socijalnom planu, takvi učenici mogu se kvalitetno razvijati ako im učitelji osiguraju uvjete u kojima bi se osjećali ugodno i prihvaćeno te kako bi njihov potencijal došao do izražaja.

S ciljem istraživanja informacijske pismenosti djece sa posebnim potrebama, ovaj se rad temelji na rezultatima provedene ankete te na raznovrsnoj literaturi koja nudi teorijska uporišta za analizu problema. Polazne pretpostavke ovoga rada bile su da će rezultati ankete pokazati da li su djeca sa posebnim potrebama svjesna informacije koja im je potrebna i na koji način dolaze do iste, te objasniti potrebu informacijskog opismenjavanja i važnost da svi akteri odgojno-obrazovnog procesa međusobno surađuju kako bi takvoj djeci omogućili adekvatan razvoj, ali i društveni, napredak.

SUMMARY

Information and information literacy is very important nowadays, as well as their mutual relationship in the child's educational process. Today, the concept of literacy has spread to more areas, so there are media literacy, information and information literacy.
In this paper, we will focus on information and information literacy, and its occurrence and impact on the literacy of children with disabilities. Especially for children with Asperger's syndrome and children with autism spectrum disorder.

The treatment of people with disabilities has gone through a number of stages in history, ranging from discrimination, through a compassionate approach, to the final recognition and enactment of regulations in education. Autism spectrum disorders (PAS) represent a large and diverse group of childhood developmental disorders of unknown etiology. It is characterized by deviations in social communication and interaction and atypicality in the characteristics of general behavior and interests.
Asperger syndrome (ASD) is one of the disorders of the autism spectrum, it is a developmental disorder characterized by a reduced ability to understand how to interact socially.
Children with autism spectrum disorders and Asperger syndrome are intellectually highly functional and attending regular school is very beneficial for them. Despite their difficulties in the social field, such students can develop well if teachers provide them with conditions in which they would feel comfortable and accepted and so that their potential would come to the fore.

With the aim of researching information literacy of children with special needs, this paper was based on the results of a survey and on a variety of literature that provided theoretical foundations. The initial assumptions of this paper were that the results of the survey will show whether children with special needs are aware of the information they need and how they get it, and explain the need for information literacy and the importance of all actors in the educational process enable such children to have adequate development, but also social progress.

SADRŽAJ

1. Uvod 5

2. Definiranje pojma pismenosti 6

2.1. Informatička pismenost 8

2.2. Informacijska pismenost 9

2.3. Korelacija informatičke i informacijske pismenosti 10

3. Integracija i inkluzija djece s posebnim potrebama 11

3.1. Definiranje okvira 11

3.2. Obrazovanje u inkluziji 12

3.3. Uloga učitelja u odgojno-obrazovnom radu s učenicima s poremećajem 13

4. Djeca sa poremećajem iz autističnog spektra 14

4.1. Autizam 14

4.2. Djeca s autizmom školske dobi 15

5. Djeca s Aspergerovim sindromom 16

5.1. Aspergerov sindrom 16

5.2. Učenici s Aspergerovim sindromom 18

6. Metodologija i plan istraživanja 21

6.1. Uvod u istraživanje 22

6.2. Cilj i svrha istraživanja 23

6.3. Rezultati i analiza istraživanja 24

7. Zaključak 31

8. Literatura 33

Upitnik za istraživanje 35

1. Uvod

Općeprihvaćeno mišljenje je da je formalno obrazovanje temelj i osnova za svladavanje kompetencija potrebnih za kvalitetan i aktivan život u društvu, odnosno da su osobe koje su svoje formalno obrazovanje davno završili prepušteni samostalnom snalaženju i savladavanju brzog napretka tehnologije i asimiliranju mnoštva novih informacija. Potpora formalnom obrazovanju stoga jest knjižnica. Uloga koju ima narodna knjižnica kao izvor znanja i informacija samo je jedna od onih koje nudi. Ostale podrazumijevaju ulogu mjesta javnog okupljanja, ulogu ustanove koja nudi pristup kulturi, znanju i informacijama, koja prosljeđuje društvenu i kulturnu orijentaciju, koja pozornost usmjerava na pravo na informaciju, pismenost, cjeloživotno učenje, kulturu, zabavu i osobni rast i razvoj.[1]

Informacijski pismena osoba, najkraće rečeno jest ona koja je naučila kako učiti. Prepoznaje svoju potrebu za informacijom, zna kako je i gdje pronaći, zna kako integrirati novu informaciju u svoje postojeće znanje, kako je koristiti i dati drugima na korištenje.[2]

U ovom radu isptivati će se inkluzija učenika sa posebnim potrebama. Jedan od osnovnih ciljeva inkluzije jest uvođenje stručnog kadra u nastavu kako bi svojim radom olakšali savladavanje školskog gradiva učenicima s posebnim obrazovnim potrebama. Kroz inkluzivni proces škole smanjuju sve oblike isključenja na bilo kojoj osnovi, čineći tako okruženje ugodnijim za sve. [3] S ciljem istraživanja informacijske pismenosti djece sa posebnim potrebama, ovaj se rad temelji na rezultatima provedene ankete te na raznovrsnoj literaturi koja nudi teorijska uporišta za analizu problema. Polazne pretpostavke ovoga rada bile su da će rezultati ankete pokazati da li su djeca sa posebnim potrebama svjesna informacije koja im je potrebna i na koji način dolaze do iste, te objasniti potrebu informacijskog opismenjavanja i važnost da svi akteri odgojno-obrazovnog procesa međusobno surađuju kako bi takvoj djeci omogućili adekvatan razvoj, ali i društveni, napredak.

---

[1] Stropnik, A.(2013). Knjižnica za nove generacije: virtualni sadržaj i usluge za mlade. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, str. 20-21.

[2] Špiranec, S., Banek Z. (2008). Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije, str. 29.

[3] Kiš-Glavaš, L. (2001). Inkluzija/integracija učenika s posebnim potrebama i stavovi sudionika u procesu. Glasilo Hrvatskog saveza udruga za osobe s mentalnom retardacijom, 28(1/2), str. 40-44.

2. Definiranje pojma pismenosti

Ključna vještina za pronalaženje informacija koje su nužne za rješavanje problema i upita u najviše izvora navodi se kao sintagma informacijska pismenost [4]. Informacija, pismenost te kritičko mišljenje su ključne riječi potrebno da bi se informacija vrednovala, odnosno da bi se prepoznala kao potrebna.

"*Pismenost***,** u užem smislu, sposobnost čitanja i pisanja. Pojam pismenosti višeznačan je i mijenja se u skladu s informacijskim formama koje nameće razina tehnološkog i civilizacijskog razvoja društva. Kako su se kanali obavijesti širili izvan tiskane riječi tako se i pojam pismenosti nije više ograničavao na sposobnost čitanja i pisanja."[5]

"*Informacija ili obavijest* (lat. *informatio:*nacrtak, predodžba, pojam, tumačenje), skup podataka s pripisanim značenjem, osnovni element komunikacije koji, primljen u određenoj situaciji, povećava čovjekovo znanje. Čovjek posjeduje znanje koje je stekao rođenjem, a dalje ga stječe iskustvom, učenjem i informiranjem (obavješćivanjem). Preko svojih osjetila čovjek prima informacije u obliku skupova podataka."[6]

Kritičko mišljenje je vrsta mišljenja koja uključuje niz intelektualnih operacija koje koristimo kako bi došli do točnijeg zaključka. Ono uključuje vješto i aktivno stvaranje koncepata, primjenu, analizu, sintezu i procjenu informacija koje prikupljamo promatranjem, iskustvom, refleksijom, racionaliziranjem, komunikacijom i učenjem.[7]

Pojam pismenosti dakle, u prvom redu podrazumijeva temeljnu osnovnu pismenost, vještine čitanja i pisanja. Stoga je znanje čovječanstva počivalo na tiskanim izvorima, a temeljna je pismenost, slijedom bivala osnova za kvalitetno funkcioniranje u društvu.[8]

---

[4] Špiranec S.; Banek Z. str.2.

[5] Hrvatska enciklopedija. URL: http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48456 (2020-11-03)

[6] Hrvatska enciklopedija. URL: http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27405 (2020-11-03)

[7] https://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766 (2020-11-20)

[8] Špiranec S.; Banek Z. str. 84.

No, kao što je definirano u enciklopedijskom rječniku, pojam pismenosti "mijenja se u skladu s informacijskim formama koje nameće razina tehnološkog i civilizacijskog napretka društva"[9].

Informacijska pismenost ili prema Špiranec, kako je s pravom nazivamo krovna pismenost, u sebi asimilira sve do sada poznate pismenosti. Osim osnovne, knjižnične i medijske, tu su i funkcionalna i informatička pismenost.[10] Ove potonje su te koje će se kroz ovaj rad protezati kao primarne za prilagodbu istraživanog uzorka populacije, suvremenom društvu.

Funkcionalna pismenost omogućava prilagođavanje pojedinca društvenim promjenama. Iako su te promjene uglavnom tehnološke naravi, ona podrazumijeva sposobnost pridobivanja drugog znanja usmjerenu ka zadovoljavanju osobnih potreba i razvoja.[11]

Informatička se pismenost često upotrebljava se kao sinonim za informacijsku pismenost jer se krivo tumači da će tehnologija riješiti sve probleme informacijske dostupnosti i njezina korištenja. Ona se odnosi na tehnološki praktične vještine, a informacijska se bavi sadržajima, koji su i razlog korištenja tehnologijom.[12]

Za napredovanje i kvalitetno snalaženje u društvu, za prilagođavanje društvenim promjenama i potrebama, osoba treba biti svjesna vlastite informacijske potrebe, treba znati prepoznati informaciju koja će joj riješiti problem. Informacija „primljena u određenoj situaciji povećava čovjekovo znanje“[13], stoji u enciklopedijskom rječniku. A povećava ono znanje stečeno rođenjem, iskustvom, učenjem i informiranjem. Upravo sposobnost pronalaženja, selektiranja, logičkog povezivanja, organiziranja i korištenja tih informacija, trebao bi biti cilj svakog pojedinca. To je obrazac ili model za snalaženje u bilo kojoj novoj životnoj situaciji.

[9] Hrvatska enciklopedija. URL: http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48456 (2020-10-03)

[10] Špiranec S.; Banek Z. str. 87.

[11] Isto. str. 84-85.

[12] Isto. str. 86.

[13] Hrvatska enciklopedija. URL: http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27405 (2020-10-03)

2.1. Informatička pismenost

Informatičkom pismenost se još naziva i računalna pismenost, ali i kompjuterskom i IKT pismenošću. Ona se ostvaruje kroz uporabu i operiranje računalnim sustavima, mrežama i programima. Zapravo, smatra se da smo računalno pismeni ukoliko imamo znanja i vještine koje su nam potrebne za razumijevanje svih informacijskih i komunikacijskih tehnologija. [14]

„Računalna/informatička pismenost termin je koji zaslužuje osobitu pozornost, prije svega stoga što se nerijetko upotrebljava u sinonimnom značenju s terminom informacijska pismenost, što zbog jezične sličnosti, što zbog raširenoga uvjerenja da će upravo tehnologija riješiti sve probleme informacijske dostupnosti i korištenja“ [15]

Pismenost u 21.stoljeću dobiva posve novo značenje. U posljednje vrijeme računalna pismenost nije samo prednost, nego postaje nužno za svakog čovjeka, ponajviše zbog samog poslovanja. Tehnologija se ubrzano razvija, pojavljuju se novi načini edukacije koji obuhvaćaju korištenje tehnologije. Mijenja se komunikacija te razmišljanja ljudi. Osim temeljnih obrazovnih područja kao što su matematika, materinski i strani jezik, uspjeh u novoj ekonomiji zahtijeva vještine kao što su kritičko razmišljanje, kvalitetno komuniciranje, kreativnost, preuzimanje rizika, timski rad, poduzetništvo, fleksibilnost i posljednju, ali ne manje važnu – informatičku pismenost.

U današnje vrijeme se na to osnovno znanje o računalima još ubrojilo poznavanje samog interneta i njegovih servisa, komuniciranje putem elektroničke pošte te samo korištenje World Wide Weba.

[14] Vrkić Dimić, J. (2013). Kompetencije učenika i nastavnika za 21. stoljeće. Acta Iardetina. 10 (1) 49-60.

[15] Špiranec, S., Banek Z. (2008). Informacijska pismenost: Teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije, str.86

2.2.Informacijska pismenost

Informacijsku pismenost kao sposobnost prepoznavanja, pronalaženja, vrednovanja i korištenja potrebne informacije definiralo je američko knjižničarsko društvo 1989. godine. U službenim dokumentima, tako i znanstvenoj literaturi koriste se pojmovi informacijska pismenost i informacijske vještine te se smatra da je informacijska pismenost širi pojam koji uz čitanje, razumijevanje različitih izvora informacija, utvrđivanja informacijskog problema, vrednovanja potrebne informacije itd. obuhvaća stavove i motiviranost prema učenju. [16]

Informacija se sastoji od podataka, također i obaveznog značenja koje taj podatak ima ali ne znači da podatak mora imati jasno značenje. Skup podataka s pripadajućim značenjem te osnovni element komunikacije koji povećeva čovjekovo znanje u određenoj situaciji je obavijest ili informacija .[17]

"Informacijski pismen pojedinac:

- prepoznaje informaciju
- određuje opseg potrebne informacije
- efikasno pronalazi potrebnu informaciju
- procjenjuje vrijednost informacije i njezinih izvora
- uključuje odabranu informaciju u svoju bazu znanja
- razumije ekonomske, pravne, društvene i kulturne probleme u korištenju informacja
- koristi informaciju na etički i legalan način
- klasificira, sprema, rukuje i prilagođava nađenu informaciju i
- prepoznaje informacijsku pismenost kao uvjet za doživotno učenje."[18]

Kroz ovaj opis informacijska pismenost je preduvijet za korištenje informacijskih usluga te efikasno i pravilno korištenje suvremenih bibliotečnih usluga. Kada korisnik posjeduje takve vještine i znanje, on zna gdje treba tražiti informaciju te je zna pravilno iskoristiti i prepoznaje njezinu vrijednost.

[16] Stropnik A. (2013). str.28

[17] Hrvatska enciklopedija, 2018

[18] Lasić-Lazić J. (2014). Informacijska tehnologija u obrazovanju. Zagreb. Zavod za informacijske studije, str. 226

Informacija je neophodna kao osnovni izvor u postupku učenja i razmišlajnja, neophodna za kreativnost i inventivnost, čimbenik koji omogućuje bolje akademske i poslovne uspjehe, te važan izvor za društzveni i ekonomski napredak.

Sposobnost pametnog pronalaženja informacija, vrednovanja i uporabe informacija u najrazličitijim situacijama traži razvijenu sposobnost proučavanja. Učeničko proučavanje je jako važna i bitna sastavnica kao dio vođenog istraživačkog učenja koje zahtjeva istraživačko učenje integrirano sa traženjem i primjenom informacija. [19]

Danas u svijetu informacijsku pismenost smatraju krovnom edukacijskom i životnom vještinom, a vrlo važnu ulogu za razvijanje informacijske pismenosti svojih učenika imaju škole. Prisutni su naglasci na vještinama koje su povezane sa Internet resursima pa je tako i važno da učenici savladaju vještine evauliranja i indetificiranja Internet resursta u svrhu koristi, koja se treba gledati kao dio ukupnog procesa stjecanja informacijskih vještina. [20]

2.3.Korelacija informatičke i informacijske pismenosti

U današnje vrijeme dostupan nam je veliki krug potrebnih i nepotrebnih informacija koje je potrebno razlikovati. Onaj koji je samo informatički pismen, može se upotrebljavati računalima, programirati no ne zna doći do informacija koje su mu potrebne.

Učenici nemaju razvijene mehanizme razlikovanja dobre od loše informacije, bitan im je brz pristup informaciji, i skloni su odustati ako informacija nije odmah dostupna.

Informacija je postala nešto što su saznali od nekog drugog, bez uloženog truda da se istraži i provjeri njezina istinitost. Tako korištenje informacija iz tuđeg rada postaje vlastito istraživanje, provedeno „on line“.

Zbog lakog pristupa i preusmjeravanja na različite informacije, djeca često ne mogu ostati fokusirana na primarni objekt pretraživanja.

Pouzdaju se u prvi pronađeni rezultat radije nego da se pozabave daljnjim istraživanjem, i korištenjem vlastitih sposobnosti u izvršavanju zadatka.

[19] Kuhlthau C.C., Maniotes L.K., Caspari K.A. (2015). Vođeno istraživačko učenje: učenje u 21. stoljeću. Zagreb: Školska knjiga, str. 93

[20] Herring E.J. (2008). Internetske i informacijske vještine: Priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb: Izdanja Dominović, str. 91

„Pojedine sastavnice za informacijsko opismenjavanje uključuju kvalitetnu i raspoloživu informacijsku infrastrukturu, mogućnost pristupanja računalnim mrežama, računalnu pismenost, tj. sposobnost korištenja računalima budući da je danas velik dio informacija dostupan u elektroničnom obliku". [21]

3. Integracija i inkluzija djece s posebnim potrebama

3.1. Definiranje okvira

Iako su ova dva pojma integracija i inkluzija srodna te se odnose na uključivanje djece s posebnim potrebama u sustav odgoja i obrazovanja, oni se znatno razlikuju u načinu na koji vide prije spomenuti pojam.

Pojam integracije pojavljuje se u stručnim krugovima u drugoj polovici 20. stoljeća u vremenu koje obilježava postojanje specijalnog sustava obrazovanja za djecu s teškoćama. To se vidi i u obrazloženju pojma integriran što označava onog koji je uključen, uvršten, spojen u neku cjelinu, zajednicu.

„Integracija je prijelazni pojam i prijelazni proces. Mijenjanjem društvenih odnosa, naporima znanosti i ostvarivanjem pretpostavki za odgojno-obrazovnu i širu socijalnu integraciju, ona sama sebe ukida i pojmovno i objektivno; ona postaje toliko redovan i normalan proces da nema potrebe posebno govoriti o uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovan odgojno-obrazovni proces, o njihovoj školskoj i socijalnoj integraciji: to će biti nešto prirodno za svu djecu, pa i za djecu s teškoćama u razvoju. To je pojava predvidive budućnosti“. [22]

Termin inkluzivan označava onog koji uključuje, obuhvaća, sadržava, koji se nalazi u nečemu. Kada govorimo o inkluziji, zapravo govorimo o filozofiji zasnovanoj na uvjerenju da svaki čovjek ima jednaka prava i mogućnosti bez obzira na individualne razlike.

„Inkluzija u prvom redu podrazumijeva pružanje jednakih mogućnosti svima, kao i maksimalnu fleksibilnost u zadovoljavanju specifičnih obrazovnih i širih društvenih potreba sve djece“. [23]

---

[21] Špiranec S., Banek Z., (2008). str. 31

[22] Stančić V. i sur. (1982). Odgojno-obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju. Teorijski problemi i istraživanja. Zagreb. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, str.4-5

[23] Kiš-Glavaš L.(2001). Inkluzija/integracija učenika s posebnim potrebama i stavovi sudionika u procesu. Glasilo Hrvatskog saveza udruga za osobe s mentalnom retardacijom, 28(1/2), str.40-44

Jedan od osnovnih ciljeva inkluzije jest uvođenje stručnog kadra u nastavu kako bi svojim radom olakšali savladavanje školskog gradiva učenicima s posebnim obrazovnim potrebama.

Kroz inkluzivni proces škole smanjuju sve oblike isključenja na bilo kojoj osnovi, čineći tako okruženje ugodnijim za svih.

Iako se pojmovi integracije i inkluzije često koriste kao sinonimi, a njihovo razlikovanje najčešće nije prisutno ni u praksi, razlikovanje ovih pojmova ključno u stvaranju inkluzivnog obrazovanja. Integrirano obrazovanje dijete vidi kao problem, slijedeći medicinski model invaliditeta, iz čega proizlazi da se od djeteta zahtijeva promjena; rehabilitacija, kako bi se ono uklopilo u sustav. S druge strane, inkluzivno obrazovanje više se priklanja socijalnom modelu invaliditeta prema kojem se sustav (a ne dijete) vidi kao problem. Obrazovni sustav i škola su stavke koje treba promijeniti kako bi mogli zadovoljiti individualne potrebe svih učenika.

3.2. Obrazovanje u inkluziji

Inkluzivno obrazovanje predmet je mnogih istraživanja i ono predstavlja veliki izazov za sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa pa tako i za odgajatelje zbog složenosti samog procesa koji zahtijeva promjene u školstvu i društvu kako bi se pomoglo i olakšalo pojedincu da postigne uspjeh, na način da se promoviraju jednake mogućnosti za svih – što je i temelj uspjeha.

"Inkluzija je proces u kojem se djeca s teškoćama, bez obzira na stupanj i vrstu teškoće, odgajaju i obrazuju u okruženju sa svojim vršnjacima. Pretpostavlja preobrazbu, promjenu cijele zajednice, a ne samo odgojno-obrazovnih institucija". [24]

Proces inkluzije je kompleksan i dovodi do razvoja novih područja obrazovanja i istraživanja. Inkluzivno se obrazovanje temelji na ljudskom pravu na edukaciju iz 1949 . godine Općom deklaracijom o ljudskim pravima.[25]

Nastavnici, iako upoznati sa potrebama učenika i iako poznaju pretpostavke individualiziranog rada s određenim učenicima, ne osjećaju sigurnima i kompetentnima kada je riječ o nastavnim metodama rada s učenicima s posebnim potrebama. U prošlosti uobičajena praksa bila je da se djeca s posebnim potrebama školuju u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama u kojima su za njih bili zaduženi stručnjaci. Stoga su djeca s posebnim potrebama

[24] Kobešćak S. (2000). Što je inkluzija?. Zagreb. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, vol 6. No.21, str. 23-25

[25] Igrić Lj. i sur. (2015). Osnove edukacijskog uključivanja: Škola po mjeri svakog djeteta je moguća. Zagreb. Školska knjiga, str. 22, 31

bila odvojena od ostale djece što je odražavalo stav društva – a to je da su ovakva djeca "različita" ili "posebna".

Škole bi trebale uključivati u inkluzivnu edukaciju svu djecu bez obzira na njihovo intelektualno, fizičko, emocionalno, socijalno ili neko drugo stanje. Trebale bi uključiti edukaciju i nadarene djece i djece sa poteškoćama u razvoju, ali i djecu pogođenu sa raznim socijalnim faktorima. Također djeca sa istim oštećenjima mogu imati sasvim druge edukacijske potrebe, pa samo oštećenje ne određuje pristup učenju i školovanju.

Danas se uvelike ističe potreba da su sva djeca u jednoj jedinstvenoj školi, koja zadovoljava potrebe sve djece te da je jednom djelu čenika potrebna veća a drugom manja odgojno – obrazovna prilagodba procesa. Cijeli sustav edukacije mora biti fleksibilan počevši od otkrivanja teškoća, prilagodbi i usklađivanja potreba učenika i na kraju od provjera znanja. [26]

Učitelji imaju relativno pozitivan stav, oni su svjesni prednosti koje integracija i inkluzija nose za djecu s teškoćama u razvoju no ukazuju na potrebu za zapošljavanjem edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka koji bi njima bili podrška.

3.3. Uloga učitelja u odgojno-obrazovnom radu s učenicima s poremećajem

Prilikom socijalne interakcije učenici s poremećajima tijekom boravka u školi mogu očitovati neka neobična i problematična ponašanja te ponekad ne reagiraju ni na uobičajene metode discipliniranja. Kako bi se odgojno-obrazovne aktivnosti mogle uspješno provoditi, prije svega, potrebno se usredotočiti na rješavanje problematičnog ponašanja učenika jer takvo ponašanje ne ometa učenje samo učenika koje takvo ponašanje očituje, već i učenje ostalih učenika u razredu te skladu u obitelji. Problematično je ponašanje često glavna preokupacija učitelja i roditelja. [27]

Učitelj koji radi s djecom s poremećajima iz autističnog spektra, trebao bi imati solidno znanje o autizmu i specifičnim metodama rada, a znanje je potrebno stalno nadograđivati. Učitelj bi trebao imati i određene osobine i motivaciju kako bi sve to mogao povezati i korisno primijeniti. Sva ta znanja učitelji mogu steći tijekom studija, a kasnije i cjeloživotnim stručnim usavršavanjem. [28]

---

[26] Igrić Lj. i sur. (2015)., str. 28

[27] Agencija za odgoj i obrazovanje (2008). Poučavanje učenika s autizmom: školski priručnik. Zagreb: Kika graf, str. 98

[28] Petković Bujas Z., Škrinjar Frey J. i sur. (2010). Poremećaji autističnog spektra: značajke i edukacijsko - rehabilitacijska podrška. Zagreb: Školska knjiga, str. 221

Kako bi poučavanje djeteta s autizmom bilo djelotvorno, potreban je timski rad u koji su uključeni ne samo učitelji, nego i pomoćnici u nastavi, koordinatori za posebne odgojno-obrazovne potrebe i roditelji. [29]

4. Djeca sa poremećajem iz autističnog spektra

4.1. Autizam

Autizam je pervazivni neurorazvojni poremećaj koji se javlja u ranom djetinjstvu (do 3. godine života) ili pri samom rođenju djeteta. Oštećuje gotovo sve psihičke funkcije, i traje cijeli život. Autizam označava karakteristično promijenjeno ponašanje u svim područjima središnjeg živčanog sustava: socijalnom, intelektualnom, emotivnom, motoričkom i perceptivnom. Definira se simptomima u ponašanju koji uključuju: kvalitativno oštećenje društvenih interakcija, kvalitativni poremećaj komunikacije te ograničeno, ponavljajuće i stereotipno ponašanje, interese i aktivnosti. [30]

Autizam je „ekstremno osamljivanje i samoizolacija“ koje možemo prepoznati povlačenjem od socijalnih kontakata već tijekom vrlo ranog razvoja (odsutnost pogleda majke u dojenačkoj dobi). Opsesivna potreba za dnevnim rutinama, ritualima, nepromjenjivošću okoline, te preokupacija predmetima kojima se koriste na neobičan ili nefunkcionalan način, otpor prema učenju novog, te stereotipna ponašanja (njihanje, skakutanje na mjestu, mlataranje rukama). Teško oštećenje govora koje je također dio autizma, kod nekih dovodi do mutizma, a kod drugih do nefunkcionalnog govora. Nefunkcionalni govor uključuje: eholaliju, perservaciju, stereotipni ili metaforički govor i neadekvatnu upotrebu zamjenica. [31]

Među djecom s autističnim poremećajem postoje velike individualne razlike: neka su djeca s izrazitim teškoćama funkcioniranja kod koje prevladava niska intelektualna razina, niska emocionalna zrelost, nerazvijen govor, te veća izraženost autističnog poremećaja. Dok su druga djeca „visoko funkcionalni autisti“ kod kojih se javljaju znatno visoka funkcionalnost u određenim područjima (kreativnost, matematika, fizika i sl.). Autistični poremećaj sa sobom

[29] Thompson J. (2016). Vodič za rad s djecom i učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Zagreb: Educa. str. 21

[30] Grgurić J., Jovančević M. i sur. (2018). Preventivna i socijalna pedijatrija. Zagreb: Medicinska naklada. str. 187

[31] Nikolić S. (2000). Autistično dijete: kako razumjeti dječji autizam. Zagreb: Prosvjeta, str. 48

nosi i neke negativne posljedice. Bez obzira na dob, kod autistične se djece javljaju agresivnost, autoagresivnost i destruktivnost. Uzroci takvog ponašanja mogu biti različiti; to može biti način ne razumijevanja okoline ili način izražavanja vlastite tuge, boli ili očaja, ili jednostavno način izražavanja. Zbog ovakvih oblika ponašanja, koji su teški i za dijete ali i za njegovu okolinu, potrebno ih je prevenirati, koliko god je moguće, te okolinu djece s autizmom upoznati o tom stanju i posljedicama istog.

4.2. Djeca s autizmom školske dobi

U okviru integracije u školi postoji puno zajedničkih obilježja kao što su homogenost dobi, školski plan, izobrazba učitelja, vremenski okvir, veličina skupine i sl. [32]

Kada dijete s autističnim poremećajem postane školski obveznik, ukoliko nije oslobođen pohađanja škole, valja ga uključiti u primjeren osnovnoškolski program. Prema Zakonu o osnovnom školstvu (NN, 59/1990.) i Pravilniku o osnovnom školovanju učenika s teškoćama u razvoju (23/1991.), sva djeca ostvaruju pravo na osnovno školovanje.

U koliko dijete može svladavati redovan program ili se s njima radi po prilagođenom programu, radi se o potpunoj integraciji. Mogući je i oblik školovanja djelomična integracija, tako da dijete obrazovne nastavne predmete svladava u posebnom odjelu, a tzv. odgojne predmete s ostalim učenicima. Za učenike s autizmom i lakom mentalnom retardacijom može biti primjeren poseban program, „za učenike s lakom mentalnom retardacijom“, koji se obično provodi u posebnim školama, ali je moguće njegovo provođenje u posebnim odjelima. Praksa je pokazala da većina učenika uključenih u ovaj oblik školovanja ne dobiva redovitu metodičku podršku niti dodatne rehabilitacijske postupke kojima se zadovoljavaju specifične potrebe učenika s autizmom. Neki učenici ne uspijevaju pratiti ovaj program i bivaju uključeni u poseban program - Program osnovnog školovanja djece i mladeži s autističnim poremećajima. Postoje pojedinačni primjeri ove integracije zbog izuzetno velikog angažmana roditelja, kao i velikog entuzijazma stručnjaka koji prilagođavaju metode rada djeci s autističnim poremećajem. Učenicima s autističnim poremećajem i umjerenom, težom ili teškom

[32] Pospiš M. (2002). Znanjem do izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom. Zagreb: Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize: savez distrofičara Hrvatske, str. 54

mentalnom retardacijom isključivo je primjeren poseban program koji se provodi u Centrima za autizam. [33]

Cilj je posebnog programa da se učenicima ponude odgovarajući edukacijski sadržaji. Sljedeći je cilj terapijskim postupcima stabilizirati učeničko ponašanje. Oba cilja i adaptacijski i edukacijski cilj, jednako su važna. Jedan vodi brigu o ponašanju djeteta, o njegovoj psihičkoj i emocionalnoj stabilnosti, a drugi o usvajanju vještina i navika neophodnih u svakodnevnom životu mlade osobe s autističnim poremećajem. Valja voditi brigu o skladnom mentalnom, emocionalnom i socijalnom razvoju kako usmjeravati dijete k njegovoj najboljoj razini funkcioniranja. Previsoki i za dijete nerazumljivi edukacijski ciljevi, ustrajanje na djetetu neprimjerenim zadacima mogu rezultirati teškoćama ponašanja: ispadima agresije prema učitelju ili drugoj djeci ili destruktivnošću. Pristupit ćemo tako da ih gledamo s obzirom na njihovu razvojnu perspektivu i nježno ih guramo naprijed bez forsiranja samostalnosti. Na defektologu je ozbiljna zadaća kako dozirati zadatke, kako izmjenjivati periode aktivnosti i relaksacije. Tu valja dobro poznavati obilježja autističnog poremećaja kao i velike individualne razlike koje se javljaju među pojedincima. Primjerice nedostatak zadataka, prevelika količina slobodnog vremena također mogu rezultirati agresijom ili autoagresijom. Vrlo je velika odgovornost na osobama koja se bave učenicima s autizmom.

5. Djeca s Aspergerovim sindromom

5.1. Aspergerov sindrom

Aspergerov sindrom je „razvojni poremećaj koji pripada širokoj kategoriji pervazivnih razvojnih poremećaja.“ Sami sindrom dobio je ime po austrijskom pedijatru Hansu Aspergeru, koji je 1944. godine opisao djecu koja „imaju urednu inteligenciju, uredan jezični razvoj, sužene interese, siromašnu ekspresiju te razumijevanje neverbalne komunikacije, fizički su nespretni i ne pokazuju empatije. [34]

Aspergerov poremećaj nazvan „autističnom psihopatijom“, ili „shizoidnim poremećajem“ u djetinjstvu je jedan od pervazivnih razvojnih poremećaja. Takva vrsta poremećaja ozbiljan je kronični neurorazvojni poremećaj koji se očituje ozbiljnim teškoćama u socijalnim

[33] Švel B., Vukadin Kovčo I., Klopotan Ž. (2006). Priručnik za edukaciju i zaštitu osoba s autizmom. Zagreb: udruga za autizam Hrvatske. str. 48

[34] Šimleša S., Ljubešić M. (2009). Aspergerov sindrom u dječjoj dobi. Zagreb: Suvremena psihologija., str. 385-389

interakcijama, naglašenim ograničenim interesima, te problemima neverbalne komunikacije. Aspergerov poremećaj se dobro razvijenim govorom i dobrim kognitivnim sposobnostima razlikuje od autizma i ostalih pervazivnih razvojnih poremećaja. Djeca s Aspergerovim poremećajem imaju uredan rani razvoj, psihomotorni razvoj i sve ostale vještine razvijaju im se u očekivanom razdoblju, ili čak i prije.

Osjetljivi su na kritike i emocionalno indiferentni na druge. Također, jedan od prvih pokazatelja poremećaja je i neobičan kontakt očima (oči u oči) kao i nezainteresiranost za društvo vršnjaka što ukazuje na oštećenje socijalnih interakcija u koje uključujemo i neobično držanje tijela i geste kojima se uspostavljaju socijalne interakcije. Aspergerov poremećaj ozbiljan je poremećaj koji izaziva velike nesposobnosti i ograničenja, traži rane intervencije i dugotrajnu stručnu pomoć djeci i osobama. Zbog njihovog drukčijeg pogleda na svijet i doživljavanja istog, potrebna im je cjeloživotna pomoć i podrška. [35]

Kriteriji za postavljanje dijagnoze definirani su u Londonu, 1988. godine, na seminaru o Aspergerovom sindromu te postaju temelj kasnijih kriterija za različite dijagnostičke klasifikacije a oni su kako slijedi: [36]

1. " Naglašene poteškoće u ostvarivanju socijalnih interakcija koje se iskazuju u nemogućnosti realiziranja igre s vršnjacima ili nedostatka prirodne želje za društvom vršnjaka što rezultira socijalnom izolacijom
2. Naglašen interes za ograničene i neobične aktivnosti. Dijete svemu prilazi mehanički, a ne inventivno
3. Učenje je rutinsko i stereotipno
4. Dijete već od najranije dobi pokazuje smetnje govora i jezika
5. Naglašeni, neverbalni problemi komunikacije, čudne i nespretne geste
6. Motorička nespretnost "

5.2. Učenici s Aspergerovim sindromom

Osoba s Aspegerovim sindromom može ostaviti dojam društveno nespretne osobe s obzirom da ne raspolaže određenim socijalnim vještinama te često ne shvaća društvene običaje. Osobama s Aspergerovim sindromom slaba funkcionlnost se očituje i u njihovim socijalnim vještinama. One imaju problema sa komunikacijom te iako nisu ograničene i mogu unedogled

[35] Petković Bujas Z., Škrinjar Frey J. i sur. (2010)., str. 135

[36] Isto. str. 45

raspravljati o određenoj temi koja ih zanima, možemo reći da nemaju razumijevanja za druge i njihove potrebe.

Osobe s Aspergerovim sindromom mogu „prekidati govor drugih osoba ili raspravljati o njihovu govoru, navoditi irelevantne komentare, imati poteškoću s pokretanjem ili završavanjem razgovora, služiti se govorom koji obilježava nedostatak promjene u načinu izražavanja, naglasku i ritmu, koristiti pretjerano pedantan ili formalni govor, posebice u doba adolescencije.." [37]

Jednostavno takva djeca ne funkcioniraju kao ostali učenici stoga imaju problema sa akademskim postignućima, posebice kada je riječ o razumijevanju pročitanog, o prosuđivanju ili donošenju određenih zaključaka te rješavanju problema. Većina djece s Aspergerovim sindromom možda će normalno pročitati riječi ali neće razumjeti što ta riječ znači. Jsto tako možda dobro barataju brojkama, ali ne razumiju matematičke operacije. Također ako djeca ne razviju neverbalne vještine to im onemogućuje savladavanje verbalnih vještina. Djeca sa takvim poremećajem imaju i smanjenu pažnju te se javljaju kompulzija odnosno prisilna ponašanja i misli. [38]

Kod učenika sa Aspergerom druge osobe mogu izazvati zabunu i iznenađenje jer ne razumiju socijalne norme, a škola je upravo to – mjesto prepuno podražaja, učenicima je teško priviknuti se na novo okruženje i nove situacije. Primjerice, učenik s Aspergerom nerijetko pretjerano reagira na određeni podražaj, kao što su komplicirane upute učitelja – stoga dolazi do osjećaja frustracije i nemoćnosti. Često se dogodi da učenik iz nekog razloga naglo reagira te počne plakati ili odjuri iz učionice. Ovisno o školskom predmetu, u učionici se mogu napraviti određene preinake kako bi boravak i rad učeniku s Aspergerom bio što ugodniji.

Simptomi kod djece sa Aspergerovim sindromom se manifestiraju na razne načine. Simptome roditelji otkriju koje njihovo djete pokazuje i prije odlaska u školu, te prema tome i zatraže stručnu pomoć, uspostavi se dijagnoza i prakticiraju se strategije koje takvoj djeci pomažu da se nose sa preprekama koje ih očekuju u svakodnevnom životu. Djeca sa Aspergerom provode većinu svog vremena izvan obiteljskog doma kada dosegnu školsku dob, i to u školskom okruženju. Promjene kod njih mogu izazvati osjećaj anksioznosti, a školsko okruženje za njih često može biti dezorijentirajuće i zbunjujuće, stoga učenicima s Aspergerom

[37] Attwood T. prijevod Tadinac M. (2010). Aspergerov sindrom: vodič za roditelje i stručnjake. Jastrebarsko: Naklada Slap, str. 115

[38] Melillo R. (2016). Isključena djeca. Split: Hrvatsko izdanje Harfa, str. 129

trebaju određene preinake u školskom okruženju kako bi se osjećali sigurnije i udobnije. Takva djeca za razliku od ostale djece, ne upijaju školska pravila jednakom brzinom i lakoćom, za razliku od ostale djece pa im treba posebna podrška od školskog osoblja tokom cijelog dana kako bi im se omogućilo lakše funkcioniranje i učenje u novom okruženju. Ono u čemu se učenici s Aspergerom uvelike razlikuju od ostalih učenika je način na koji poimaju okolinu, stoga ih se, uslijed njihovih reakcija na istu, nerijetko smatra čudnima i neobičnima. Takva djeca također otvoreno pokazuju svoje emocije, viču, plaču, a posebice kada su pod stresom nekontrolirano mašu rukama i pričaju sami sa sobom.

Učitelj/ica kada počne poučavati dijete sa Aspergerovim sindromom, od presudne je važnosti da razumije jedinstvene ali komplicirane karakteristike koje prate ovaj sindrom. Učitelj/ica mora biti uzor ostalim učenicima u radu sa učenikom s Aspergerovim sindromom i to je vrlo bitno jer učenici, posebice u ranoj dobi, imaju tendenciju oponašanja učitelja. Broj učenika s poremećajima iz autističnog spektra u posljednjih 20 godina, uključujući i Aspergerov sindrom, drastično je porastao. Zbog toga i iskusni učitelji/ice i manje iskusni trebaju puno više informacija i pomoći kako bi mogli uspješno podučavati učenike s ovakvim poremećajima. U stvarnosti je situacija ipak drugačija i većini učitelja prvi susret s Aspergerom je prilikom upisa djeteta s ovim poremećajem u školu.

Učenici s Aspergerom informacije procesuiraju na posve različit način makar se fizički ne razlikuju od ostalih učenika. Takva djeca u području socijalizacije imaju puno problema jer je škola društveno okruženje, pa su tako u školi pod velikom količinom stresa. Iz razloga što se prema razini inteligencije ne razlikuju od ostalih učenika, neki odgajatelji smatraju kako poteškoće s kojima se susreću prilikom prelaska iz jedne učionice u drugu kroz hodnike prepune ostalim učenicima nisu opravdane i kako se oni ne trude dovoljno. Ovakvi simptomi manifestiraju na različite načine od individualca do individualca a odgajatelji i učitelji/ice moraju upoznati svoje učenike kako bi mogli odlučiti koje adekvatne mjere mogu poduzeti kako bi im što više pomogli u obrazovanju, ali i u snalaženju u školskom okruženju. [39]

[39] Jurjević, A. (2014). Inkluzija djece s Aspergerovim sindromom u odgojno obrazovni sustav – diplomski rad. Split: Filozofski fakultet, URL: https://www.academia.edu/22218435/Inkluzija_u%C4%8Denika_s_Aspergerovim_sindromom_u_odgojno_obrazovni_sustav (2020-11-15)

Nove situacije oko njih i razlike u njihovoj rutini učenicima sa ASD om mogu izazvati velike poteškoće i predstavljati izazov i samim time dovesti do osjećaja frustracije i anksioznosti. Još jedna karakteristika učenika s Aspergerom je oštećen senzorni sustav. Ta djeca podražaje iz okruženja procesuiraju na drugačiji način od svojih vršnjaka. Škola je mjesto koje je puno različitih podražaja, primjerice bučni hodnici i učionice, kantine prepune raznih mirisa, pa bi bilo dobro napraviti određene preinake kako bi se učenicima s ovim sindromom osigurao lagodniji boravak u ovakvom okruženju, kako bi radi ugodnijeg osjećaja i neugroženosti mogli lakše učiti. Stoga je nastojanje da im se olakša u svim pogledima cilj školskog osoblja koje radi s učenicima s Aspergerovim sindromom.

Ispite učenik sa ASD om može polagati u posebnim uvijetima. Na računalu u zasebnoj prostoriji bez ometanja okoline. U idealnim uvijetima trebao bi imati svog mentora ili asistenta koji bi mu mogao pomoći sa izazovima u školskom okruženju. On mu može objasniti što se očekuje u školi od njega i biti spona između nastavnika i rješavanja teškoća ako se pojave. Također može pomoći da učenik ima osjećaj samopoštovanja i zajedno s njim uveličati uspijeh i pohvaliti njegova postignuća. Mentor ili asistent može znatno utjecati da se učenik dobro osjeća. [40]

[40] Hudson D. (2018). Specifične teškoće u učenju: Što učitelji i nastavnici trebaju znati. Zagreb: Educa, str. 148

6. Metodologija i plan istraživanja

Provedeno je istraživanje u obliku anonimnog upitnika na prigodnom uzorku, a kvantitativnom metodom pismenog prikupljanja podataka ispitala se informacijska pismenost djece sa posebnim potrebama u inkluziji u dobi od 5 do 8 razreda. Pitanja su postavljena učiteljima u osnovnim školama.

Anketna su pitanja koncipirana tako da se prikaže imaju li djeca sa posebnim potrebama vještine informacijske pismenosti, a organizirana u skupine kako bi se lakše potvrdile ili osporile postavljene hipoteze.

HIPOTEZE

Za potrebe su istraživanja postavljene tri hipoteze koje se nastojalo ispitati i na temelju kojih su formulirana pitanja čija je analiza pomogla u njihovom potvrđivanju, odnosno odbacivanju.

1. Djeca sa posebnim potrebama od 5 do 8 razreda pristupaju informaciji češće koristeći internet nego druge izvore informacija
2. Informatičko opismenjavanje utječe na informacijsku pismenost djece sa posebnim potrebama
3. Djeci sa posebnim potrebama pomaže inkluzija u njihovom cjeloživotnom učenju i pronalasku informacija

Anketna pitanja su osmišljena kako bi se potvrdila ili pobila istinitost postavljenih hipoteza, odnosno utvrdilo koliko su ciljane skupine informacijski pismene. Time se htjelo ukazati na svjesnost potrebe za informacijskim opismenjivanjem.

U radu je korištena je istraživačka metoda prikupljanja podataka u obliku upitnika. Ispitivanje je provedeno anonimnom anketom "podijeli pa skupi" [41] koja se sastoji od ukupno 10 jednostavnih pitanja kojima se nastojala ispitati informacijska pismenost djece u inkluziji.

Odabrana je upravo ova metoda zbog relativne pouzdanosti koja se može provjeriti prilikom prikupljanja. Anketa je anonimna za učitelje, stoga je očekivano da su ispitanici bili iskreni u davanju svojih odgovora. Prednost odabrane metode je i u očekivanoj stopi odgovora, iz koje je prihvatljivo prema priručniku [42] čak 30% odgovora, i ne zahtijeva određenu veličinu uzorka. Anketni upitnik je omogućio grupiranje pitanja prema različitim kategorijama koje su se nastojale ispitati, prema postavljenim hipotezama, što je olakšalo analizu rezultata.

Anketirani uzorak čini 60 učitelja/ica osnovnih škola, koji rade sa djecom sa posebnim potrebama od 5 do 8 razreda osnovnih škola u Zagrebu.

Izabran je upravo ovakav uzorak kako bi se rezultati istraživanja mogli prikazati paralelno, odnosno ovisno o dobi i interesu djece sa kojima ispitanici rade u nastavi, a i zbog načina na koji su postavljene hipoteze.

Pitanja su podijeljena u grupe kako bi lakše analizirali dobiveni podatci, te vidjeli preduvjeti za bolje planove za budućnost – daljnje školovanje djece u inkluziji, ili daljnje aktivan intelektualni doprinos društvu.

6.1. Uvod u istraživanje

Iskustvo i rad sa djecom sa smetnjama u razvoju u fizičkom intelektualnom, emocionalnom, govornom, socijalnom ili nekom drugom razvojnom području izrazito odstupaju od onoga što se smatra „standardnim“ rastom i razvojem. Krucijalnu ulogu u prepoznavanju osobitosti ovih učenika, kao i u samom njihovom poučavanju imaju njihovi učitelji. [43] S jedne strane učenicima svih razreda osnovne škole, djeci koja se tek upoznaju sa

[41] Tkalec V. A., Sinčić Ćorić D., Pološki Vokić N. (2010), Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb: MEP d.o.o.

[42] Isto. str. 104.

[43] Martan V, Skočić Mihić S., Puljar A. (2016). Nastavne strategije učitelja u poučavanju učenika sa specifičnim teškoćama učenja, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, str. 140

obrazovanjem kroz predmetnu nastavu, kroz samostalno savladavanje zadaća, te s druge strane učitelji koji sudjeluju u radu sa djecom sa poteškoćama u razvoju posebno Aspergerov sindrom i djece sa autizmom.

Istraživanja informacijske pismenosti djece sa posebnim potrebama uglavnom se svode na učitelje/ice one koji doprinose društvu kroz službenu dužnost, točnije one od kojih je, da bi kvalitetno sudjelovali u društvu očekivan interes za cjeloživotnim obrazovanjem i odnos prema djeci kroz određene alate informacijske pismenosti.

S obzirom na dosad istaknutu važnost poučavanja vještinama informacijskog opismenjivanja u svrhu pripreme, nastojalo se ispitati koliko su učenici sa posebnim potrebama autističnog spektra i Aspergerovim sindromom uključeni u aktivnosti nastave, te koliko okolina i način rada sa takvom djecom ima utjecaja na njihov interes prema informacijskoj pismenosti.

Nastojalo se uvidjeti koje su vještine usvojili, odnosno koje vještine nedostaju djeci, te kako sudjeluju učitelji i okolina na djecu sa posebnim potrebama za cjeloživotno učenje, i/ili za kvalitetno i aktivno sudjelovanje u društvu.

6.2. Cilj i svrha istraživanja

Cilj je istraživanja na podlozi ankete ispitati razinu informacijske pismenosti djece sa posebnim potrebama u inkluziji, a cilj je utvrđivanje stvarnog stanja, odnosno koliko su učitelji/ice uključeni u opismenjavanje djece sa posebnim potrebama. Te kako informatička pismenost djeluje na informacijsku pismenost kod djece sa posebnim potrebama u inkluziji i od koje školske godine se potiče. Da bi smo znali kako pristupiti pojedincu moramo znati njegove sposobnosti i mogućnosti kako bi mu što više olakšali. Kroz stalan dolazak informacija važno je razlučiti dobre i loše strane, te usmjeriti pravilno korištenje informacija za boljitak obrazovanja i pružiti im mogućnost izražavanja kroz adekvatne primjere. Informatizacijom u školama i edukacijom učenika i nastavnika, te stavljanje sinergije informatičke i informacijske pismenosti u fokus uvelike se može poboljšati razvoj učenja, posebno kod djece sa poteškoćama.

6.3. Rezultati i analiza istraživanja

Anonimna anketa provedena je u 60 osnovnih škola u Zagrebu, ispitanici su učitelji informatike od 5 do 8 razreda.

Učitelji su prvo odgovarali na pitanja za upoznavanje ankete te u kojim razredima se kreće sa informatičkim opismenjavanjem djece u osnovnim školama. Tako prema tim podacima može se vidjeti koliko je djece sa posebnim potrebama uključenih u inkluziju u osnovnoj školi.

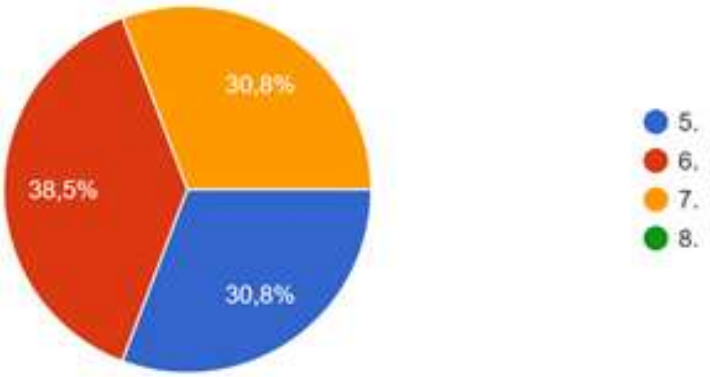

Grafikon 1: Zastupljenost djece inkluzijom uključene u redovnu nastavu

Iz ovog grafikona je vidljivo da je najviše djece sa poteškoćama u razvoju uključenih u inkluziju ima u 6 razredu osnovne škole i to 38,5 %. Podjednak je broj djece u inkluziji u 5. i 7. razredu osnovne škole 30,8 %. Dok u 8 razredu nema niti jednog djeteta uključenog u inkluzijsko sudjelovanje u nastavi.

Kod djece sa posebnim potrebama oštećenja su različita, pa tako ovisno o stanju djeteta i životnoj dobi uključuje ga se u socijalno okruženje. Djeca s poremećajima iz autističnog spektra imaju problema sa sociokognitivnim sposobnostima, dok djeca urednog razvoja koja mogu zaključiti što osoba misli ili koji objekt osoba želi.

Sljedećim pitanjem dobiveni su odgovori prema nastavnom planu i programu predmeta informatike, u kojem razredu se poučava informacijska pismenost.

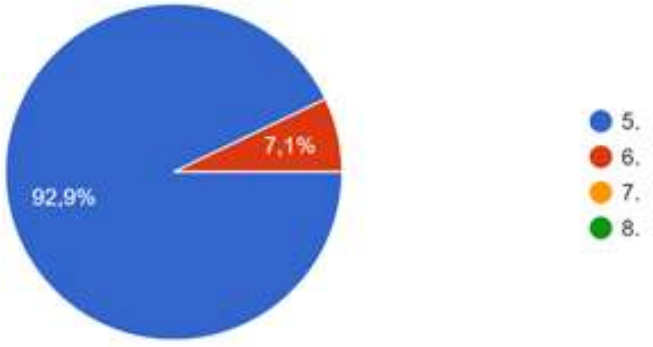

Grafikon 2: Razred u kojem počinje prema nastavnom planu i programu informatike poučavanje informacijske pismenosti

Djeca prema nastavnom planu informatike počinju sa programom informacijske pismenosti u 5 razredu osnovne škole čak u 92,9 % škola. Samo 7,1% škola sa programom informacijske pismenosti kroz nastavni program informatike počinju u 6 razredu osnovne škole.

Grupa pitanja za potvrdu prve i treće hipoteze

Prvih par pitanja odnosila su se na utvrđivanje prve i treće postavljene hipoteze.

Koriste li se djeca sa posebnim potrebama računalom tijekom nastave informatike te kako vrednuju odabranu informaciju koju pretražuju preko računala.

Učenici moraju biti spremni za pronalaženje, vrednovanje, obradu i pohranu informacije, jer sve to predstavlja usvajanje kvalitetnog učeničkog znanja. Internet je obilje dostupnih informacija koje je teško vrednovati, pa tako ovise i metode pomoću kojih svjesno biramo izvore. Kod djece sa poteškoćama u razvoju taj odabir treba učiniti na pravilan način da se prilagodi način rada.

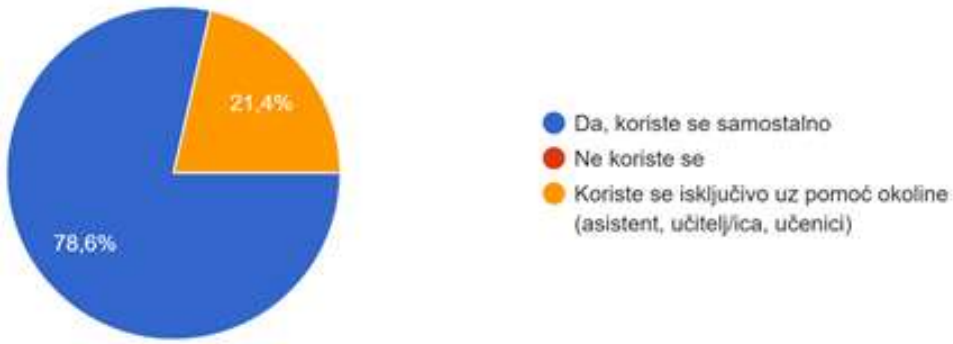

Grafikon 3: Koriste li se djeca s posebnim potrebama tijekom nastave informatike računalom

Putem odgovora učitelja vidi se da djeca samostalno koriste računalo i pretražuju informacije čak 78,6% učenika sa posebnim potrebama. Manji broj učenika 21,4 % koristi se računalom isključivo uz pomoć okoline i to uz učitelja, učenika ili asistenta. Vidi se da nema niti jednog učenika sa posebnim potrebama koji se ne koristi računalom od 5 do 8 razreda.

Slijedeće je pitanje trebalo uputiti na kvalitetu i kvantitetu korištenja internetom. Kako dijete sa poteškoćama vrednuje odabranu informaciju koristeći Internet.

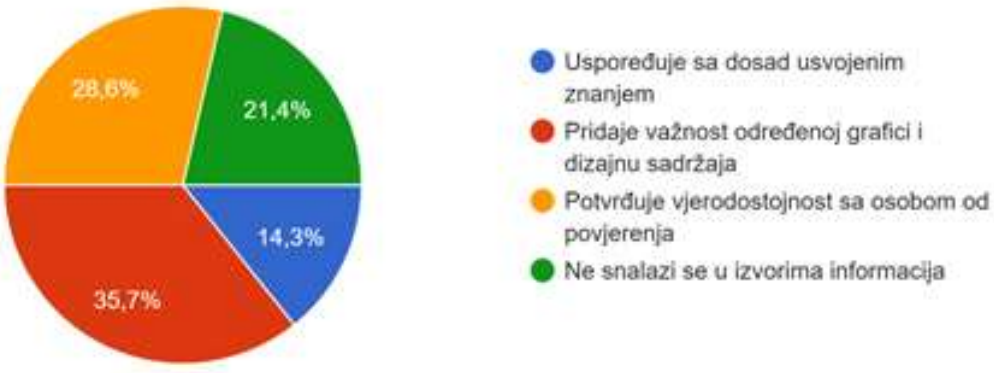

Grafikon 4: Kako dijete s poteškoćama koristeći Internet vrednuje odabranu informaciju

Ponuđeni odgovori dali su podjednake rezultate. Tako se dobilo da dijete najviše pridaje važnost određenoj grafici i dizajnu sadržaja 35,7 %. Nešto manji postotak djece potvrđuju vjerodostojnost sa osobom od povjerenja njih 28,6 %. Čak 21,4 % djece sa posebnim potrebama se ne snalazi u izvorima informacija, dok ih 14,3 % uspoređuje informacije sa do sada već usvojenim znanjem.

Pitanja za provjeru treće hipoteze koja ispituje na koji način djeca usvajaju informacije te da li im inkluzija u tome pomaže.

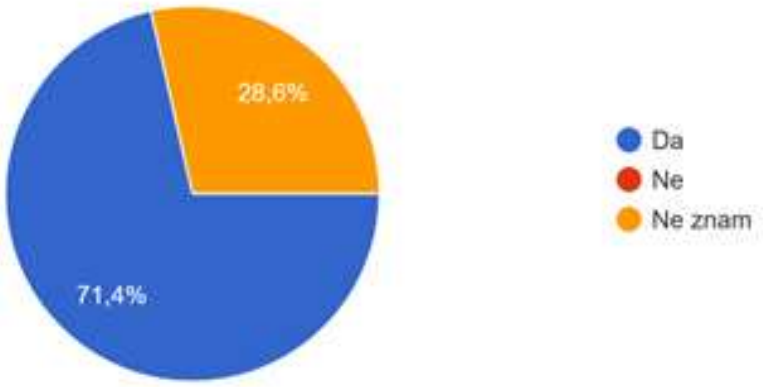

Grafikon 5: Smatraju li učitelji/ce informatike da bi informacijsko opismenjavanje olakšalo usvajanje gradiva djeci s poteškoćama u razvoju

Na pitanje da li učitelji smatraju da informacijsko opismenjavanje olakšava usvajanje gradiva djeci sa poteškoćama dobio se rezultat od 71,4 % odgovora potvrdnog za tu tezu. Nema niti jednog odgovora da informacijsko opismenjavanje ne bi olakšalo usvajanje gradiva, dok 28,6 % učitelja ne zna da li djeci pomaže informacijsko opismenjavanje.

Učiteljima se postavilo pitanje na koji način pomažu djeci s poteškoćama u razvoju u usvajanju informacijske i informatičke pismenosti. Kako bi se dobila jasnija slika na koji način se djeca potiču na usvajanje informacija.

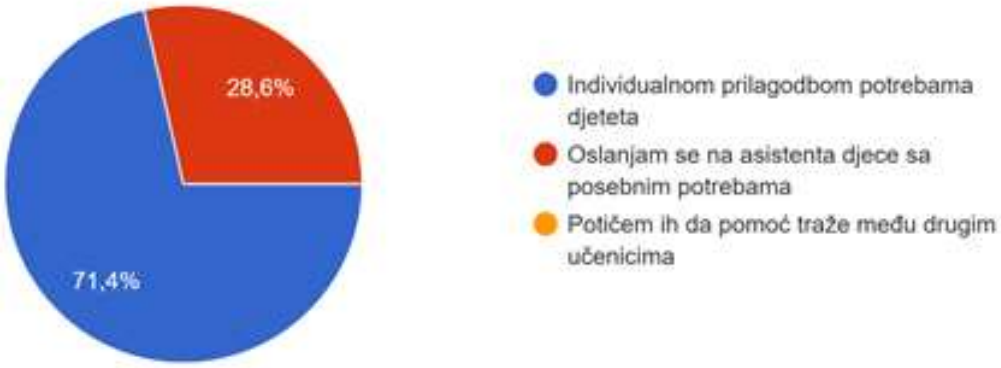

Grafikon 6: Na koji način učitelji/ce pomažu djeci s poteškoćama u razvoju u usvajanju informacijske i informatičke pismenosti

Najviše odgovora je individualnom prilagodbom potrebama djeteta 71,4%. Njih 28,6 % se oslanja na asistenta djeteta sa posebnim potrebama. Niti jednog odgovora nema da se potiče i drugu djecu koja su u okruženju djece sa posebnim potrebama na međusobnu pomoć.

Grupa pitanja za potvrdu druge i treće hipoteze

Sljedećom grupom pitanja htjelo se provjeriti kako informatičko opismenjavanje i koliko utječe na informacijsku pismenost djece sa posebnim potrebama, te koje izvore smatraju vjerodostojnima i povećava li se interes kada moraju pronaći informacije. Potreba i pravo djeteta sa poteškoćama je da ga se uključi u nastavu i ono najvažnije da mu se pruži podrška, te prilagodi i individualizira nastavni program, te da se učitelji educiraju u radu sa takvim učenicima. Da se uvede asistent ili mentor koji će pomoći i olakšati djetetu savladavanje i shvaćanje zadataka u školskom okruženju.

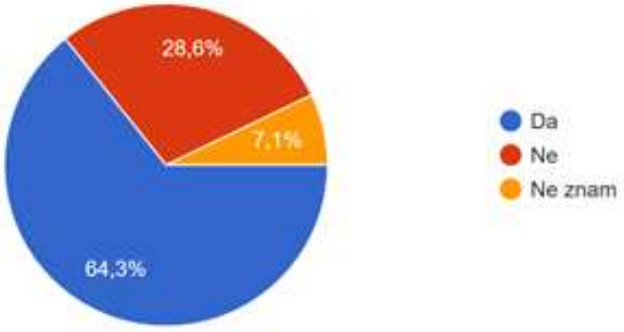

Grafikon 7: Smatraju li učitelji/ce da se korištenjem računala povećava interes za pronalaženjem informacija

Na pitanje učiteljima smatraju li da se korištenjem računala se povećava interes za pronalaženjem informacija dobiveno je potvrdnih odgovora najviše 64,3 %. 28,6 % učitelja smatra da korištenje računala ne utječe na povećan interes za traženjem informacija kod djece sa posebnim potrebama. Mali broj učitelja ne zna da li računala i njihova upotreba u opismenjavanju imaju veze sa informacijskom pismenosti i povećanim interesom za prolaskom informacija.

Drugim pitanjem istraživan je način na koji način djeca sa poteškoćama u razvoju pronalaze informacije.

Grafikon 8: Način na koji djeca sa posebnim potrebama pronalaze informacije

Sljedećim pitanjem u ovoj grupi pitanja htjelo se saznati da li informatičko opismenjavanje povećava stupanj pismenosti djece sa posebnim potrebama u inkluziji.

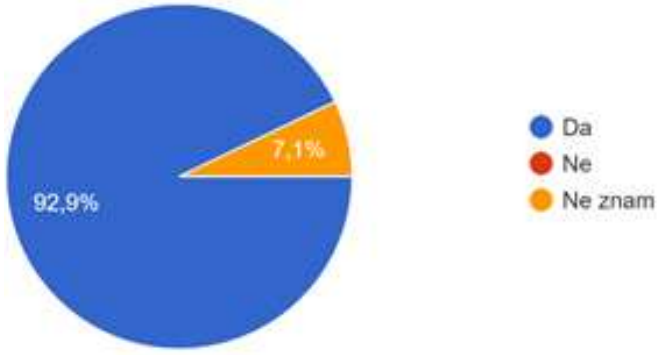

Grafikon 9: Smatraju li učitelji/ce da informatičko opismenjavanje povećava stupanj informacijske pismenosti djece s poteškoćama u razvoju

Dobiven je rezultat od 92,9 % potvrdnih odgovora učitelja koji smatraju da informatičko opismenjavanje uvelike povećava stupanj informacijske pismenosti djece s poteškoćama u razvoju. Nema niti jednog odgovora da informatičko opismenjavanje ne povećava stupanj informacijske pismenosti djece s poteškoćama u razvoju, dok je 7,1 % odgovora "ne znam".

Zadnjim pitanjem u ovoj grupi pitanja i odgovora htjelo se saznati koje sadržaje djeca sa posebnim potrebama najčešće koriste na internetu.

Grafikon 10: Koje sadržaje dostupne na računalu djeca s posebnim potrebama najčešće koriste.

Najviše odgovora 64,3 % dobiveno je da se djeca služe računalom samo prema uputi nastavnika. Njih 21,4 % posjećuju samo već poznate sadržaje. 7,1 % podjednako koriste računalo samo za igrane igrica ili za pretraživanje interneta.

Analizom rezultata dobiveno je da djece sa posebnim potrebama u inkluziji najviše ima u 5., 6. i 7. razredu osnovnih škola dok u 8. razredu nema niti jednog djeteta u inkluziji, te ta djeca započinju sa informatičkim programom i opismenjavanjem u 5. razredu osnovne škole.

Djeca se koriste računalima samostalno, vrlo mali broj njih ima potrebu za pomoći od asistenta, učitelja ili nekoga iz okoline, a nema niti jednog djeteta da se ne koristi uopće računalom u osnovnoj školi u inkluziji.

Podjednaki odgovori su dobiveni kako djeca vrednuju informacije koje pretražuju što je rezultat njihovog različitog stupnja razvoja tijekom odrastanja i školovanja, ali usvajanje gradiva je puno lakše ako se djeca informatički i informacijski podučavaju, te se povećava potpuno njihov interes za pronalaskom informacija korištenjem računala.

Kako bi se djeca u inkluziji lakše snašla i naučila birati potrebne informacije učitelji najviše koriste individualnu prilagodbu djetetu, manji broj djece se oslanja na asistenta djece sa posebnim potrebama. Tako se ta djeca koriste računalom najviše na način da pretražuju informacije samo prema uputi nastavnika, dok njih manji broj posjećuje već njima poznate sadržaje.

7. Zaključak

Danas se korištenje računala i informacija vrlo brzo širi među ljudima a posebno među djecom i mlađom populacijom koji se sve ranije upoznavaju sa tehnologijama koje su dostupne oko nas.

Kroz istraživanje možemo reći da sva djeca pa tako i djeca sa posebnim potrebama u inkluziji konkretniji doticaj sa informacijskom pismenošću stječu kroz školsko obrazovanje.

Cilj je istraživanja u ovom radu bio ispitati razinu informacijske pismenosti djece sa posebnim potrebama u inkluziji, i pri tom su postavljene tri hipoteze. Postavljene hipoteze pokazale su se točnima, što i dalje ostavlja prostor za rad i napredovanje.

Inkluzija djece s posebnim potrebama u Hrvatskoj je dobro regulirana zakonski ali u praktičnoj primjeni postoje određeni problemi pa se kroz ovaj rad pokušalo utvrditi kako učitelji kao glavni akteri odgojno-obrazovnih procesa omogućavaju i utječu na informacijsku pismenost djece sa posebnim potrebama. Dobro vođeni procesi kod ove djece imaju višestruki učinak jer mogu biti snažno sredstvo za poticanje razvoja te poticanja informacijske pismenosti i naglašavanja njezine važnosti u cjeloživotnom učenju.

Kroz dobivene rezultate može se zaključiti kako djeca sa posebnim potrebama u inkluziji pristupajući informacijama kroz informatizaciju i računala puno lakše savladavaju informacijske sadržaje. Tako informatičko opismenjavane uvelike utječe na njihovu informacijsku pismenost. Također djeci sa posebnim potrebama inkluzija snažno utječe na njihovu socijalizaciju i učenje te povećava njihov interes za pretraživanjem sadržaja kroz koje dolaze do određenih informacija važnih za njihovo napredovanje.

Posebna pozornost se daje upravo djeci sa posebnim potrebama i informatičkim opismenjavanjem te djelovanjem u inkluziji želi im se omogućiti poseban način učenja koji je prilagođen njihovom razvoju i njihovim zahtjevima i mogućnostima.

Zbog različitosti njihovih specifičnih sposobnosti i teškoća, kako bi poučavanje djece sa posebnim potrebama bilo uspješnije potrebno je zajednička suradnja između roditelja, učitelja, asistenata u nastavi i suradnika u odgojno-obrazovnom sustavu kako bi se postigla realna očekivanja od djeteta tijekom perioda školovanja. Inkluzija djecu sa posebnim potrebama ne samo da uključuje u redovnu školu, nego djetetu omogućava sudjelovanje u aktivnostima i stjecanju iskustava kroz redovno školovanje.

8. Literatura

- Agencija za odgoj i obrazovanje (2008). Poučavanje učenika s autizmom: školski priručnik. Zagreb: Kika graf.

- Attwood T. prijevod Tadinac M. (2010). Aspergerov sindrom: vodič za roditelje i stručnjake. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Grgurić J., Jovančević M. i sur. (2018). Preventivna i socijalna pedijatrija. Zagreb: Medicinska naklada.

- Herring E.J. (2008). Internetske i informacijske vještine: Priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb: Izdanja Dominović.

- Hrvatska enciklopedija, URL http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62934

- Hudson D. (2018). Specifične teškoće u učenju: Što učitelji i nastavnici trebaju znati. Zagreb: Educa.

- Igrić Lj. i sur. (2015). Osnove edukacijskog uključivanja: Škola po mjeri svakog djeteta je moguća. Zagreb. Školska knjiga.

- Jurjević, A. (2014). Inkluzija djece s Aspergerovim sindromom u odgojno obrazovni sustav – diplomski rad. Split: Filozofski fakultet. URL: https://www.academia.edu/22218435/Inkluzija_u%C4%8Denika_s_Aspergerovim_sindromom_u_odgojno_obrazovni_sustav (2020-11-15)

- Kiš-Glavaš, L. (2001) Inkluzija/integracija učenika s posebnim potrebama i stavovi sudionika u procesu. Glasilo Hrvatskog saveza udruga za osobe s mentalnom retardacijom.

- Kobešćak S. (2000). Što je inkluzija?. Zagreb. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima.

- Kuhlthau C.C., Maniotes L.K., Caspari K.A. (2015). Vođeno istraživačko učenje: učenje u 21. stoljeću. Zagreb: Školska knjiga.

- Lasić-Lazić J. (2014). Informacijska tehnologija u obrazovanju. Zagreb. Zavod za informacijske studije.

- Martan V, Skočić Mihić S., Puljar A. (2016). Nastavne strategije učitelja u poučavanju učenika sa specifičnim teškoćama učenja. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja.

- Melillo R. (2016). Isključena djeca. Split: Hrvatsko izdanje Harfa.

- Nikolić S. (2000). Autistično dijete: kako razumjeti dječji autizam. Zagreb: Prosvjeta.

- Petković Bujas Z., Škrinjar Frey J. i sur. (2010). Poremećaji autističnog spektra: značajke i edukacijsko -rehabilitacijska podrška. Zagreb: Školska knjiga.

- Pospiš M. (2002). Znanjem do izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom. Zagreb: Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize: savez distrofičara Hrvatske.

- Stančić V. i sur. (1982). Odgojno-obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju. Teorijski problemi i istraživanja. Zagreb. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.

- Stropnik, A. (2013). Knjižnica za nove generacije: virtualni sadržaj i usluge za mlade. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

- Šimleša S., Ljubešić M. (2009). Aspergerov sindrom u dječjoj dobi. Zagreb: Suvremena psihologija.

- Špiranec, S., Banek Z. (2008) Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije.

- Švel B., Vukadin Kovčo I., Klopotan Ž. (2006). Priručnik za edukaciju i zaštitu osoba s autizmom. Zagreb: udruga za autizam Hrvatske.

- Thompson J. (2016). Vodič za rad s djecom i učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Zagreb: Educa.

- Tkalec V. A., Sinčić Ćorić D., Pološki Vokić N. (2010), Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb: MEP d.o.o.

- Vrkić Dimić, J. (2013). Kompetencije učenika i nastavnika za 21. stoljeće. Acta Iardetina. 10 (1) 49-60.

UPITNIK ZA UČITELJE/ICE INFORMATIKE OD 5 DO 8 RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

Ovaj anketni listić nastao je u svrhu pisanja diplomskog rada. Njime se nastoji ispitati koliko su djeca sa posebnim potrebama u inkluziji informacijski pismena i kako inkluzija utječe na njihov razvoj. Anketa je anonimna i vaši odgovori će se koristiti samo za potrebe ovog diplomskoga rada.

1. **U kojem je razredu u vašoj školi najveća zastupljenost djece inkluzijom uključene u redovnu nastavu?**

   a) 5.
   b) 6.
   c) 7.
   d) 8.

2. **Koriste li se djeca s posebnim potrebama računalom tijekom nastave informatike?**

   a) Da, koriste se samostalno
   b) Ne koriste se
   c) Koriste se isključivo uz pomoć okoline (asistent, učiteljica, učenici)

3. **Koje sadržaje dostupne na računalu djeca s posebnim potrebama najčešće koriste?**

   a) Pretražuju internet
   b) Igraju igrice
   c) Posjećuju samo njima poznate sadržaje
   d) Služe se računalom samo prema uputi nastavnika

4. **Na koji način djeca s poteškoćama u razvoju pronalaze informacije?**

   a) Koriste se školskim udžbenicima
   b) Koriste osobu od povjerenja za pronalaženje informacije (Učiteljica, asistent, učenici)
   c) Nemaju vještinu pronalaska informacije

5. **Prema nastavnom planu i programu predmeta informatike, u kojem razredu se poučava informacijska pismenost?**

a) 5.
b) 6.
c) 7.
d) 8.

6. **Smatrate li da se korištenjem računala povećava interes za pronalaženjem informacija?**

a) Da
b) Ne
c) Ne znam

7. **Kako dijete s poteškoćama vrednuje odabranu informaciju?**

a) Uspoređuje sa dosad usvojenim znanjem
b) Pridaje važnost određenoj grafici i dizajnu u sadržaju
c) Potvrđuje vjerodostojnost sa osobom od povjerenja
d) Ne snalazi se u izvorima informacija

8. **Smatrate li da informatičko opismenjavanje povećava stupanj informacijske pismenosti djece s poteškoćama u razvoju?**

a) Da
b) Ne znam
c) Ne

9. **Smatrate li da bi informacijsko opismenjavanje olakšalo usvajanje gradiva djeci s poteškoćama u razvoju?**

a) Da
b) Ne
c) Ne znam

10. **Na koji način pomažete djeci s poteškoćama u razvoju u usvajanju informacijske i informatičke pismenosti?**

a) Individualnom prilagodbom potrebama djeteta
b) Oslanjam se na asistenta djece sa posebnim potrebama
c) Potičem ih da pomoć traže među drugim učenicima